Citace záznamu

Vladislava Říhová, Michaela Rýdlová, Lucie Bartůňková, zámek Hranice, Místnost č. 214 (dnešní kancelář památkové péče), *Renesanční a manýristické štukatérství v Čechách a na Moravě* (online databáze), https://stuky.upce.cz/node/997, vyhledáno 28. 3. 2024.

Hranice, zámek, místnost památkové péče, pohled na klenbu (Ester Havlová, 2021)

zámek Hranice, Místnost č. 214 (dnešní kancelář památkové péče)

Číslo záznamu: 997

Bližší určení díla: dekorativní výzdoba klenby

Památkově chráněno, č. úskp: 41768/8-435

Umístění: v severní části východního křídla, první patro

Datace: druhé desetiletí 17. století

Anotace

Zámek v Hranicích byl stavěn v několika renesančních etapách. Výrazné rozšíření objektu realizoval nejspíše na počátku 17. století Zdeněk Žampach z Potenštejna. V přízemí a prvním patře reprezentativního vstupního jižního křídla se zachovalo několik prostor s geometrickou a bohatou ornamentální štukovou výzdobou. Ta je kladena do objednavatelského okruhu dalšího držitele Hranic Václava Mola z Modřelic, který vlastnil hranické panství mezi lety 1612–1621.

Abstract

The castle in Hranice was built in several Renaissance stages. A significant extension of the building was probably realized at the beginning of the 17th century by Zdeněk Žampach of Potenštejn. Several rooms with geometric and rich ornamental stucco decoration have been preserved on the ground floor and the first floor of the representative entrance south wing. It belongs to the group of commisions of another Hranice owner Václav Mol of Modřelice, who owned the Hranice estate between 1612 and 1621.

Kraj	**Okres**	**Obec**	**Katastr**
Olomoucký kraj	Přerov (okres)	Hranice	Hranice

Ulice, čp. / č. o.	**GPS**
Pernštejnské náměstí 1	49.550043445468, 17.734841108322

Technika štuku

Štukové dekorace na hřebíncích v místnosti 214 jsou zhotoveny technikou otiskovaného štuku. Na připravenou podkladovou omítkovou plochu s vytaženými žebry, obsahující hrubší frakce plniva, byl po částečném vyzrání modelován štukový ornament pomocí forem. Vysoce pojená bílá štuková směs se střednězrnným plnivem zde byla nanesena na podkladní vrstvy a pomocí forem či razidel byl duplikován konkrétní dekor. V ornamentu jsou dosud patrné hranice otisku formy, a je tak možné rekonstruovat tvar a velikost použitých forem. Jemná bílá vrstva štuku je kultivovaně a tvarována a otisk je precizní s hladkým povrchem, což může implikovat i použité separanty forem.

Materiálová skladba

Podklad ve všech místnostech, kde byly odebrány vzorky tvoří shodně vápenný štuk s křemičitým pískem. Pojivem je bílé vzdušné vápno s nízkým obsahem hydraulických příměsí. Povrch štuku je hladký, ne však kletovaný. Povrchové nátěry byly naneseny na krátce vyzrálý povrch.

Povrchové úpravy

zlacení (stávající stav)
Na povrchu štukové výzdoby byly nalezeny polychromní úpravy. Je patrné odlišné barevné pojetí pasivních ploch oproti plochám aktivním, kdy se vzájemně doplňují zlacené a stříbřené úseky, jak vyplývá z předběžných závěrů materiálového průzkumu. Vizuálně však polychromie působí, že je pojednána v kombinaci zlaté a hnědé barevnosti, kdy je ovšem dojem hnědé barevnosti způsoben patrně ztmavnutím stříbra, které se nyní v rámci současné prezentace nijak neuplatňuje. Barevně rozlišeny jsou i části vytlačovaného dekoru na hřebíncích, kdy je rostlinný motiv zlatý a pásky mezi zlatými perlami po jeho stranách jsou hnědé (stříbrné). Stejně tak rozeta, složená ze dvou částí má středové listy provedeny ve zlaté barevnosti a krajní okvětní listy v hnědé (stříbrné).

Původnost

Původní stav s druhotnými zásahy

Uměleckohistorický popis

Čtyřkřídlý renesanční zámek v Hranicích byl stavěn v několika etapách na místě středověkého hradu. V severní partii městského jádra byl organismus zámecké budovy navázán na hospodářské zázemí. Renesanční objekt realizoval Jan Kropáč z Nevědomí (kamenné prvky výzdoby byly datovány rokem 1562). Jeho dcera Anna († asi 1585) s manžely Janem z Kunovic († 1579) a Janem ml. ze Žerotína († asi 1585) ve stavbě pravděpodobně nepokračovali, stejně jako se nedá stavební aktivita očekávat za poručníků jejich dvou nezletilých dětí. Až vnuk Jana Kropáče Jan Jetřich z Kunovic, který v roce 1588 už právoplatně nakládá se svým dědictvím, mohl začít zámek přebudovávat - v roce 1592 mu jeho sestra Anna předala svůj díl Hranic, v letech 1596-1598 je ve městě často doložen i se svou manželkou Mandalenou z Hardeku. V roce 1600 ale postoupil celé panství výměnou svému švagrovi Zdeňku Žampachovi z Potenštejna, Anninu manželovi. Právě Žampachovi je přičítána výrazná stavební aktivita, která doplnila tříkřídlou renesanční dispozici o čtvrté dvoulodní severní křídlo. Tato hypotéza souvisí s jedinou zachovanou datací - korouhvičkou datující zřejmě nástavbu věže z roku 1604, zároveň se vdovec Žampach v lednu tohoto roku oženil a korouhvička tak nese zkratku jeho jména a jména jeho nové ženy Kateřiny z Gutštejna. V roce 1609 manželé Hranice prodali spekulantovi Karlu Pergarovi z Pergu a po třech letech v jeho rukách statek získal rytíř Václava Mol z Modřelic. Ten se snad vzápětí pustil do hospodářské stabilizace panství, nových podnikatelských aktivit a také do výraznější úpravy objektu (adaptace vstupního portálu) s níž s největší pravděpodobností souvisela i výzdoba interiérů zámecké budovy štukaturami. Můžeme předpokládat, že budování náročného renesančního sídla souviselo s Molovými společenskými ambicemi, v roce 1612 totiž požádal o přijetí do panského stavu, které mu bylo po průtazích potvrzeno až roku 1618. O statek Hranice přišel při konfiskaci po roce 1621. Štuky se zachovaly v přízemí a prvním patře reprezentativního vstupního jižního křídla.
Menší místnost stávající kanceláře památkové péče je zaklenuta valenou klenbou se styčnými trojbokými lunetami vybavenou štukovým dekorem. Starší funkce prostoru není známa, ale lze předpokládat, že místnost a současně i přilehlý prostor hygienického zařízení s fragmenty obdobného štukového dekoru úzce souvisí s podobou a funkcí severního křídla zámku, přistavěného teprve na přelomu 16. a 17. století v období držení Hranic Zdeňkem Žampachem z Potštejna k původnímu trojkřídlému kropáčovskému zámku. Stavba dvoulodního severního křídla, otevřeného v obou dvou patrech arkádami k severnímu Předzámčí, plnila vedle praktické funkce komunikačního koridoru i funkci reprezentativní, která se promítla do bohaté kamenické výzdoby arkád (figurální v podstavcích a rozvilinové na dřících sloupů).
Základem dekorativní kompozice jsou plastické hřebínky na hranách klenby stýkající se ve vrcholu v kruhovém zrcadle s osmicípou hvězdou. Centrální pás dekoru je tvořen stylizovaným vegetabilním ornamentem rámovaným perlovcem. Na styku hřebínků a zrcadla jsou zasazeny drobné rozetky. V ploše klenebních výsečí jsou zasazeny srdčité motivy ukončené palmetami, provedené z plochého pásu stylizovaného vegetabilního ornamentu. Na ploše klenby jsou provedeny části zrcadel nepravidelného tvaru z plochých lišt vyřezávaného štuku, v centru jednoho z nich se zachovala velká rozeta. Štukatury jsou z části očištěny od sekundárních nátěrů a jsou na nich patrné fragmenty polychromie.
Pro štukovou výzdobu hranických prostor existuje blízké srovnání, které definovala už Milada Lejsková - Matyášová, je jím dekorace zámku Ladislava Velena ze Žerotína vystavěného v roce 1606 v Tatenicích. Nenacházíme ale žádné konkrétní otisky forem, které by obě skupiny (tatenickou a hranickou) dílensky propojovaly. Vazba tak zůstává jen ve shodných kompozicích dekoru. Hranické realizace jsou navíc opatřeny mnohem bohatší strukturou prořezávaného štuku, můžeme je tedy považovat za mladší.

Historické zásahy / opravy

V případě dnešní kanceláře památkové péče č.214 a také přilehlého hygienického zařízení byly štuky patrně na počátku 90. let anebo i dříve velmi hrubě očištěny. Částečně byla při tomto zásahu odhalena polychromie štukové výzdoby u kanceláře č.214. Z velké většiny však zůstává autentický povrch výzdoby ukryt pod souvrstvím mladších nátěrů.

Literatura

Ladislav Hosák – Bohumír Indra – Marie Jašková, *Hranice. Dějiny města I. Od nejstarších dob do války třicetileté*, Hranice 1969.
Bohumír Indra, *K renesančnímu stavitelství na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Pramenné zprávy o vlašských a domácích stavitelích a kamenících do 30leté války*, Časopis Slezského muzea, Série B, roč. XV, č. 15, Opava 1966, s. 128–148.
Bohumír Indra, Renesanční zámek (čp.1) a jeho vnitřní přestavba, in: *Historie hranických domů*, Hranice 2005, s. 36–40.
Bohumír Indra, Dům čp. 76–77, in: *Historie hranických domů*, Hranice 2005, s. 161–165.
Jarmila Krčálová, Renesanční architektura v Čechách a na Moravě, in: *Dějiny českého výtvarného umění*, II/1, Praha 1989, s. 25.
Milada Lejsková–Matyášová, *Renesanční štuková výzdoba zámeckých interiérů v severomoravských Tatenicích*, in: Severní Morava 16, 1968, s. 31–35.
Stanislav Miloš, Stavební vývoj zámku v Hranicích, in: Pavel Michna – Hedvika Sedláčková, *Pozdněgotické a renesanční kachle ze zámku v Hranicích*, Hranice – Olomouc 1998, s. 4–5.
Miroslav Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 19996, s. 168–170.
Bohumil Samek, Hranice, in: *Umělecké památky Moravy a Slezska 1 [A–I]*, Praha 1994, s. 553–561.
František Spurný a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava*, Praha 1983, s. 90–93.

Prameny

NPÚ ÚOP Olomouc
Lubomír Dvořák, *Zpráva o restaurování polychromovaného portálu a štukové výzdoby niky v zámku v Hranicích, č.p.1, Pernštejnské náměstí*, 2004, sign. RZ R-1005.
Romana Balcarová, *Restaurátorský průzkum. Štuková výzdoba v místnostech č.228 a 201. Zámek Hranice*, 1998, sign. RZ R-0041.
Robert Winkler, *Restaurování štukové výzdoby stropu místnosti č. 228 zámku Hranice na Moravě*, 1998, sign. RZ R-469.
Leoš Mlčák – Karel Žůrek, *Stavebně-historický průzkum zámku v Hranicích na Moravě. II. Etapa*, Sondážní průzkum interiérů zámku, 1995, sign. SHP 9026.
Jan Muk – Jana Mlčáková – Květa Žůrková, *Stavebně-historický průzkum a návrh památkové obnovy zámku v Hranicích na Moravě*, 1993, sign. SHP 2626.
Hranice, Pernštejnské náměstí čp.1, Zámek KP Č.REJ.435, Fotodokumentace- III. Díl, D- 966/C, 1998. (uloženo ve spisovně NPÚ ÚOP OLOMOUC)
Hranice, Pernštejnské náměstí čp.1, Zámek KP Č.REJ.435, Fotodokumentace- II. Díl, D- 966/B, 1997.(uloženo ve spisovně NPÚ ÚOP OLOMOUC)
Hranice, Pernštejnské náměstí čp.1, Zámek KP Č.REJ.435, Fotodokumentace- I. Díl, D- 966/A, 1997. (uloženo ve spisovně NPÚ ÚOP OLOMOUC)
Hranice, Pernštejnské náměstí čp.1, Zámek, Fotodokumentace, D- 965 (uloženo ve spisovně NPÚ ÚOP OLOMOUC)
NPÚ ÚOP Brno
Fond: Archiv bývalého Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně, spis Hranice Zámek, kart. P 91/8, 1922–1956.
NPÚ, Generální ředitelství Praha
Sbírka fotografické dokumentace GnŘ Praha, Fischerová- Pavlová, Hranice Zámek, sign. N03993-99 + N031000-27, 1944.
Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc,
Fond: Velkostatek Lipník nad Bečvou, Inv. č. 3691, kart. č. 1771 – přestavby, opravy a údržba zámeckých objektů v Hranicích, Inv. č. 3812, kart. č. 1809 – plány a adaptace zámku v Hranicích, Inv. č. 3815, kart. č. 1810 – pronájem místností v zámku v Hranicích, Inv. č. 3816, kart. č. 1810 – úprava místností v zámku v Hranicích.
Státní okresní archív Přerov
Fond: Okresní úřad Hranice, inv. č. 1855, kart.č. 924 – Stavební spisy obcí SO Hranice - Hranice: zámek – adaptace.
Archiv Fakulty restaurování Univerzity Pardubice
Lucie Bartůňková, Zdeněk Kovařík, Michaela Pavelková, Renata Tišlová, *Restaurátorský průzkum renesanční štukové výzdoby na zámku v Hranicích. Vstupní restaurátorský průzkum. Koncepce restaurátorského zásahu*, Litomyšl 2021.

diplomové a závěrečné práce:

Veronika Řezníčková, *Dekorativní štukatérství na Moravě v letech 1550-1620. Mezi místní tradicí a recepcí italských vzorů* (diplomní práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2020.
Antonín Petráš, *Štuka v přízemí Pernštejnského domu v Hranicích na Moravě* (seminární práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2019.
Dominik Christel, *Renesanční zámek v Hranicích* (bakalářská diplomová práce), Ústav hudební vědy, Sdružená uměnovědná studia FF MU, Brno 2007.

Autoři záznamu

Vladislava Říhová, Michaela Rýdlová, Lucie Bartůňková

Datum poslední změny

29.1.2024

Fotodokumentace současného stavu

Hranice, zámek, místnost památkové péče, pohled k S (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, pohled na klenbu (Ester Havlová, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, pohled na klenbu (Ester Havlová, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, vrcholové zrcadlo (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail vrcholového zrcadla (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail dekorativního žebra (Ester Havlová, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail sondáže polychromie - dekorativní žebro (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail sondáže polychromie - perlovec (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail motivu srdce (Ester Havlová, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, srdcový motiv (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail sondáže polychromie - palmeta srdcového motivu (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail sondáže polychromie (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail rozety (Zdeněk Kovářík, 2021)

Hranice, zámek, místnost památkové péče, detail rozety (Ester Havlová, 2021)